

Sygn. akt V ACa 461/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia SA Edyta Mroczek (spr.)

Sędziowie: SA Edyta Jefimko

SA Joanna Piwowarun-Kołąkowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 4 lutego 2021 r.

sprawy z powództwa I. M.

przeciwko (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 9 czerwca 2020 r., sygn. akt IV C 563/19

I. oddala apelację;

II. nie obciąża powoda obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz (...)

Joanna Piwowarun-Kołąkowska Edyta Mroczek Edyta Jefimko

Sygn. akt V ACa 461/20

UZASADNIENIE

Pozwem wniesionym dnia 25 kwietnia 2019 roku, sprecyzowanym pismem z dnia 19 lipca 2019 roku, powód I. M. wniósł o zasądzenie na swoją rzecz od (...)kwoty 4.142.448 złotych oraz o zasądzenie kosztów procesu

W odpowiedzi na pozew (...) wniósł o oddalenie pozwu i zasądzenie kosztów procesu.

Postanowieniem z dnia 9 stycznia 2020 roku Sąd ustalił, że jednostką reprezentującą (...)

Wyrokiem z dnia 9 czerwca 2020 roku Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo oraz zasądził od I. M. na rzecz (...) kwotę 15.000 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Z ustaleń faktycznych, jakie legły u podstaw tego rozstrzygnięcia wynikało, że zarządzeniem z dnia 19 września 1952 roku (...)na podstawie art. 1 ust. 3 i art. 2 dekretu z dnia 16 grudnia 1918 roku w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego ustanowił z dniem 19 września 1952 roku przymusowy zarząd państwowy na przedsiębiorstwie (...)wł. M. I. w Ł., ul. (...). I. M. wniósł o uchylenie zarządu przymusowego, jego wniosek nie został uwzględniony.

(...) decyzją z dnia 8 lipca 2011 roku stwierdził nieważność powyższego zarządzenia, zaś decyzją z dnia 6 września 2011 roku, stwierdził, że orzeczenie numer (...) z dnia 27 lipca 1961 roku w sprawie stwierdzenia przejścia na własność Państwa przedsiębiorstwa (...)w Ł. przy ulicy (...) zostało wydane z naruszeniem prawa.

Pozwem z dnia 5 marca 2013 roku I. M. domagał się zasądzenia od (...)kwoty 415.934,88 złotych z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za znacjonalizowane z naruszeniem prawa mienie. Wyrokiem z dnia 6 października 2014 roku wydanym w sprawie I C 294/13 Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od (...) na rzecz I. M. kwotę 254.639 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 6 października 2014 roku do dnia zapłaty.

Pismem z dnia 3 listopada 2015 roku KRUS poinformował I. M., że na podstawie wniosku z dnia 8 lipca 1997 roku zostało przyznane mu prawo do renty rolniczej na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników. Wskazano, że na wysokość renty rolniczej nie miała wpływu wartość sprzedaży produktów rolnych na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej w latach 1977-1990, ale okres opłacanych składek na ubezpieczenie rolników w latach 1 stycznia 1977 – 31 grudnia 1990 oraz od 1 stycznia 1991 roku.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie całokształtu materiału dowodowego zgromadzonego w aktach niniejszej sprawy.

Sąd Okręgowy wskazał, że powód dochodzi odszkodowania w związku z decyzjami, których skutkiem było pozbawienie go władztwa nad przedsiębiorstwem w postaci piekarni (zarząd przymusowy i nacjonalizacja).

W ocenie Sądu niniejsze powództwo należało rozpatrywać w świetle art. 160 § 1 k.p.a., który konstytuował samodzielną i wyłączną podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej za szkody spowodowane wydaniem decyzji nieważnej i stwierdzeniem jej nieważności oraz za szkody spowodowane wydaniem decyzji z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a., co do których nie podjęto orzeczenia o nieważności ze względu na upływ terminu lub na nieodwracalne skutki prawne (art. 160 § 4 k.p.a.).

Zgodnie z przepisem art. 160 § 2 k.p.a. do odszkodowania stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, z wyłączeniem art. 418 tego kodeksu. W świetle powyższego przyjąć należy, iż odszkodowanie dochodzone przez powoda znajdzie swoją podstawę w art. 417 k.c.

Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 417 k.c., za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa. Treść powyższego przepisu została ustalona ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1692), która weszła w życie z dniem 1 września 2004 roku. Zgodnie z brzmieniem art. 5 powyższej ustawy, do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy art. 417, art. 419, art. 420, art. 420[1], art. 420[2] i art. 421 ustawy, o której mowa w art. 1, oraz art. 153, art. 160 i art. 161 § 5 ustawy, o której mowa w art. 2, w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. Rozpatrywana w niniejszym postępowaniu kwestia ewentualnej odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wynikłą z wydania decyzji przez pozwanego dotyczy czynności podjętych przed wejściem w życie ustawy o zmianie Kodeksu cywilnego z dniem 1 września 2004 roku. Subsumcja stanu faktycznego w sprawie niniejszej winna być więc dokonana w odniesieniu do przepisu art. 417 kc w brzmieniu sprzed nowelizacji (patrz także art. XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Przepisy wprowadzające kodeks cywilny).

Zgodnie z przepisem art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1692) Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności.

Zgodnie z brzmieniem art. 77 ust. 1 Konstytucji, każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Odniesienia postanowień art. 77

ust. 1 Konstytucji RP do rozwiązań przyjętych w art. 417 k.c. dokonał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 4 grudnia 2001 roku, stwierdzając, że „art. 417 kodeksu cywilnego rozumiany w ten sposób, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, jest zgodny z art. 77 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. Wynikające z brzmienia poszczególnych regulacji różnice zostały więc powyższym orzeczeniem ujednocione. Brzmienie to stanowić będzie podstawę do rozstrzygnięcia sprawy niniejszej.

Sąd Okręgowy podał, że dla oceny zasadności powództwa w niniejszej sprawie konieczne zatem było ustalenie: 1) czy powód doznał szkody, 2) czy działanie funkcjonariusza państwowego było niezgodne z prawem, 3) czy pomiędzy szkodą doznaną przez powoda a niezgodnym z prawem działaniem funkcjonariusza państwowego istniał związek przyczynowy.

W ocenie Sądu nie ulega wątpliwości, iż działanie organów administracji, za których działanie odpowiedzialny jest pozwany, było bezprawne. Organ nadrzędny stwierdził nieważność zarządzenia z dnia 19 września 1952 roku (...) oraz stwierdził, że orzeczenie numer (...) z dnia 27 lipca 1961 roku zostało wydane z naruszeniem prawa, jednocześnie uznając, że z uwagi na nieodwracalne skutki prawne nie można stwierdzić nieważności tej decyzji.

Oceniając kwestię poniesienia przez powoda szkody Sąd miał na uwadze stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 31 marca 2011 roku, iż jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji, odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 160 § 1 kpa nie obejmuje korzyści utraconych wskutek jej wydania, choćby ich utrata nastąpiła po wejściu w życie Konstytucji (sygn. akt III CZP 112/10). W toku niniejszego procesu powód dochodził odszkodowania, podnosząc, że gdyby nie utrata (...) przez rodziców, nie musiałby się nimi zajmować, a tym samym wykonywałby pracę w swoim zawodzie i osiągnąłby wyższą emeryturę. W związku z powyższym przyjąć należy, że powyższa szkoda ma charakter utraconych korzyści, a tym samym nie należy się z mocy art. 160 k.p.a.

Sąd podał, że konieczną przesłanką do ustalenia odpowiedzialności zobowiązanego, poza szkodą i niezgodnym z prawem działaniem lub zaniechaniem funkcjonariusza państwowego, jest również istnienie związku przyczynowego między działaniem lub zaniechaniem podmiotu zobowiązanego a powstaniem szkody. Zgodnie z brzmieniem art. 361 § 1 k.c., zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Zdaniem Sądu powód nie wykazał w toku niniejszego procesu zaistnienia takiego związku przyczynowego, nie udowodnił wpływu obydwu decyzji na wymiar jego emerytury.

W ocenie Sądu I instancji powód nie wykazał również wysokości szkody, oparł je na własnych wyliczeniach. Zdaniem Sądu, aby obliczyć wpływ ciągłego zatrudnienia powoda, gdyby nie musiał pomagać rodzicom, na wysokość emerytury, konieczne są wiadomości specjalne. W związku z tym powód winien był złożyć wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego sądowego, czego nie uczynił. Zgodnie z dyspozycją art. 6 kc ciężar udowodnienia wysokości szkody obciąża tego, kto z faktu wywodzi skutki prawne, w niniejszej sprawie powoda. Odnośnie powyższych okoliczności powód ograniczył się jedynie do wskazania w pozwie wysokości należnego mu odszkodowania, okresu za jaki jest należne, wysokości poszczególnych kwot na odszkodowanie się składających oraz okoliczności, z których wynikają. Nie poparł jednak tych twierdzeń żadnymi dowodami, nie wniósł również o przeprowadzenie postępowania dowodowego w tym zakresie. Tym samym nie wykazał wysokości szkody. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego (por. wyrok z dnia 17 grudnia 1996 r. I CKU 45/96, Wokanda 1997/5/8) rzeczą Sądu nie jest zarządzanie dochodzeń w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia twierdzeń stron i wykrycia środków dowodowych pozwalających na ich udowodnienie, ani też Sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzania z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Obowiązek przedstawienia dowodów spoczywa na stronach (art. 3 § 1 kpc), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne. Natomiast same twierdzenia strony nie stanowią dowodu w postępowaniu cywilnym (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2001 r., I PKN 660/00, Wokanda 2002/7-8/44).

Sąd Okręgowy uznał również za zasadny podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia. Zgodnie z przepisem art. 160 § 6 k.p.a. roszczenie o odszkodowanie przedawnia się z upływem trzech lat od dnia, w którym stała się ostateczna decyzja stwierdzająca nieważność decyzji wydanej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 kpa. Decyzje nadzorcze były wydane 8 lipca 2011 roku i 16 września 2011 roku. Roszczenie powoda przedawniło się zatem najpóźniej w dniu 16 września 2014 roku. Pozew w niniejszej sprawie został złożony 25 kwietnia 2019 roku, a zatem ponad 4 lata po upływie terminu przedawnienia. Brak jest przy tym podstaw do stwierdzenia, że podniesiony zarzut przedawnienia stanowi nadużycie prawa przez pozwanego. Wynika to przede wszystkim z tego, że pozwany miał świadomość możliwości dochodzenia odszkodowania w związku z wydaniem ww. decyzji, albowiem wcześniej złożył pozew o zapłatę odszkodowania za nacjonalizowane z naruszeniem prawa mienie, nie wyjaśnił dlaczego łącznie z tamtym pozewem nie wystąpił o odszkodowanie, którego dochodzi w niniejszej sprawie. Po drugie upływ terminu przedawnienia jest znaczny – ponad 4 lata.

Powód w całości przegrał przedmiotową sprawę, w związku z tym obowiązany jest zwrócić pozwanemu poniesione przez niego koszty procesu.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód, zaskarżając go w całości zarzucił:

1. niewłaściwie powołanie się na art. 160 § 6 k.p.a. będący w sprzeczności z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego sygn. K 39/16 z dnia 11 sierpnia 2016 r. który orzeka o niezgodności z Konstytucją RP oraz stanowisku Sądu Najwyższego z 2004 roku odnośnie art. 5 ustawy;
2. niewłaściwą ocenę materiału dowodowego w oparciu o art. 361 § 1 k.c. pkt 2, w którym jest mowa nie tylko o stratach poniesionych przez utratę warsztatu pracy, ale również o korzyściach, które mogłyby osiągnąć gdyby mu szkody nie wyrządzono.

W konkluzji skarżący wniósł o zmianę wyroku i zasądzenie dwóch pensji miesięcznych przez cały okres pozbawienia własności to jest od dnia zabrania piekarni, do czasu zgonu rodziców, oraz zasądzenie kosztów postępowania za I instancję. Ponadto wniósł o zasądzenie kosztów postępowania przez sądem odwoławczym.

W odpowiedzi pozwany wniósł o oddalenie apelacji oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz (...)

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna i podlega oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i przyjmuje je za własne. Na aprobatę zasługują również rozważania prawne wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Powód w niniejszej sprawie wystąpił o odszkodowanie za szkodę w postaci utraconych korzyści, jaką poniósł na skutek wydania aktów nacjonalizacyjnych skutkujących pozbawieniem rodziców powoda warsztatu pracy w postaci (...) położonej w Ł.. Zdaniem powoda gdyby nie pozbawienie jego rodziców (...), to powód byłby samodzielny, mógłby normalnie skończyć studia i pracować na swój rachunek i wówczas uzyskać wyższą emeryturę. Kwota dochodzona w pozwie - 4 142 448 zł została wyliczona w oparciu o przeciętne miesięczne wynagrodzenie za okres 1952-1987 stanowiące podstawę do wyliczenia podstawy emerytury przez ZUS. Przy tak zakreślonej podstawie faktycznej Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, iż podstawę prawną żądania powoda stanowi art. 160 k.p.a. w takim rozumieniu, jaki został zinterpretowany w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r. (III CZP 112/10).

Przepis ten pomimo uchylenia go przez art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692) z dniem 1 września 2004 roku, ma zastosowanie w tej sprawie. Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 5 tej ustawy, do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem jej wejścia w życie, stosuje się przepisy dotychczasowe w brzmieniu obowiązującym do dnia jej wejścia w życie. Akty nacjonalizacyjne, które stanowiły źródło szkody tj. Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobniego i Rzemiosła oraz orzeczenie Ministra Handlu Wewnętrznego zostały wydane odpowiednio 19 września 1952 r. i 27 lipca 1961 r., a

więc przed dniem 1 września 2004 roku, czyli przed uchycieniem art. 160 k.p.a. W uchwale z dnia 31 marca 2011 r., sygn. akt: III CZP 112/10 Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie jej z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. oraz jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji RP odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. nie obejmuje korzyści utraconych wskutek jej wydania, choćby utrata nastąpiła po dniu wejścia w życie Konstytucji. Powyższa uchwała dokonała interpretacji stanu prawnego zaistniałego w wyniku wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 września 2003 r. K.20/02, OTK-A 2003, OTK-A 2003, nr 7, poz.76, w którym uznano, że art. 160§1 k.p.a., w części ograniczającej odszkodowanie za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej do rzeczywistej szkody, jest niezgodny z Konstytucją RP, jednakże wyłącznie w odniesieniu do szkód powstałych od 17 października 1997 r. Zgodność z Konstytucją RP ograniczenia odszkodowania do rzeczywistej szkody, bez rekompensowania utraconych korzyści, została potwierdzona w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 kwietnia 2014 r. (SK 56/12, Dz.U. poz. 607).

Tym samym zasadnie Sąd Okręgowy uznał, iż w oparciu o wyżej wskazany przepis powód nie ma możliwości dochodzenia odszkodowania w postaci utraconych korzyści. Dodatkowo podkreślić należy, iż powód uzyskał już odszkodowanie za szkodę rzeczywistą wyrządzoną wyżej wskazanymi decyzjami nacjonalizacyjnymi na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 6 października 2014 r. w sprawie I C 294/13.

Konsekwencją zastosowania w niniejszej sprawie art. 160 k.p.a. była również konieczność przyjęcia określonego w tym przepisie w § 6 terminu przedawnienia roszczeń. Jednocześnie brak jest jakichkolwiek szczególnych okoliczności – powód takowych nie powołuje - uzasadniających ocenę podniesionego zarzutu przedawnienia przez pryzmat art. 5 k.c. Już tylko z tych względów apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Dodatkowo wskazać należy, iż nie doszło do naruszenia art. 361§ 1 k.c. Zgodnie z art. 361 § 1 k.c. zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. W judykaturze i doktrynie powszechnie przyjmuje się, że przepis art. 361 k.c. należy uznać za odwołanie się do teorii adekwatnego związku przyczynowego, która odpowiedzialnością podmiotu obejmuje jedynie zwykłe (regularne) następstwa danej przyczyny (por. szerzej A. Koch, Związek przyczynowy jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym, Warszawa 1975, s. 94 i n.; M. Kaliński, Szkoda na mieniu i jej naprawienie, Warszawa 2008, s. 386 i n.). Jak przyjmuje się w judykaturze i doktrynie, następstwo ma charakter normalny wówczas, gdy w danym układzie stosunków i warunków oraz w zwyczajnym biegu rzeczy, bez zaistnienia szczególnych okoliczności, szkoda jest zwykle skutkiem określonego zdarzenia. W toku niniejszego postępowania nie wykazano, aby pomiędzy omawianymi decyzjami a szkodą w postaci wysokości emerytury osiągananej obecnie przez powoda zachodził adekwatny związek przyczynowy. Powód nie sprostał obowiązkowi wykazania takich okoliczności, jak również wykazania wysokości szkody zgodnie z treścią art. 6 k.c.

Biorąc powyższe pod uwagę orzeczono jak w punkcie pierwszym wyroku na podstawie art. 385 k.p.c. Rozstrzygając w przedmiocie kosztów procesu za drugą instancję Sąd Apelacyjny miał na uwadze treść art. 102 k.p.c., zgodnie z którym sąd może odstąpić od zasądzenia kosztów postępowania, w wypadkach szczególnie uzasadnionych. Możliwość ta pozostaje suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu, dokonującego oceny dopuszczalności stosowania tego przepisu w okolicznościach faktycznych sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2010 r., II PK 192/09, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 2010 r., II PK 359/09, niepubl.). Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę wiek powoda – ponad 80 lat, jego niską emeryturę około 1600 zł, oraz okoliczność, że został zwolniony od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych. W ocenie Sądu Apelacyjnego trudna sytuacja majątkowa i zdrowotna uniemożliwia powodowi pokrycie kosztów procesu należnych przeciwnikowi, które w niniejszej sprawie wynoszą kwotę 11 250 zł. Ponadto powód został obciążony obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Okręgowym w wysokości 15000 zł, co wydaje się być i tak kwotą bardzo dolegliwą dla niego. Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny odstąpił od zasady wyrażonej w art. 98 § 1 k.p.c., uznając, że zachodzą szczególnie uzasadniające okoliczności, o jakich mowa w art.102 k.p.c.

Joanna Piwowraun-Kołakowska Edyta Mroczek Edyta Jefimko